OpenChassidus · מהדורה עברית מבוארת

וה׳ אמר המכסה אני מאברהם

ד״ה וה׳ אמר המכסה אני מאברהם · שבת פרשת וירא, כ״ף מרחשון, יום הולדת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע — ה׳תשל״ז

המאמר מאמר כ״ק אדמו״ר מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש, שנאמר בשבת פרשת וירא, כ״ף מרחשון ה׳תשל״ז — יום הולדת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע — והוגה על ידו לקונטרס כ״ף מרחשון ה׳תשמ״ז, עשר שנים לאחר מכן.

יסודו שני מאמרי ש״פ וירא של אדמו״ר מוהרש״ב בהמשך תרס״ו, וד״ה זכור תרע״ח על ״ושמרו דרך הוי״: הדרך היורדת מן המלך והחוזרת מן הפינה הנדחת.

הנוסח ספר המאמרים מלוקט בנוסח הדיגיטלי (מעמ׳ רנה ואילך), ההערות 1–61, הערת הכוכבית וארבע הערות הפנים כפי שנדפסו; נבדק מול הקונטרס המקורי של תשמ״ז כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח״א. כל מראי המקומות נבדקו בספריא ובספריית OpenChassidus.

> מהדורת לימוד בעברית: לשון המאמר באותיות מודגשות, ובתוכה ביאור משולב באותיות קלות — בכל מקום שהלומד צריך לו. לכל סעיף: לפני העיון, עיונים במושגי היסוד, בעבודת ה׳ ותמצית; ובסוף: מילון מושגים, ההערות כפי שנדפסו עם תוצאות הבדיקה, ומרשם המקורות.

Prepared by Shimon Rosenberg · shimon@reshimu.ai

שבת פרשת וירא, כ״ף מרחשון, השבוע.

שבת קודש, 31 באוקטובר 2026, היא כ״ף מרחשון ה׳תשפ״ז — שבת פרשת וירא, יום הולדת אדמו״ר מוהרש״ב. הקביעות כבתשל״ז, שנת אמירת המאמר: יום ההולדת חל בשבת של ״וירא אליו הוי״, היום שהערה 42 במאמר קוראת לו גילוי מלמעלה.

על המהדורה

אופן הלימוד

האותיות המודגשות הן לשון המאמר עצמו, מלה במלה. האותיות הקלות הן ביאור משולב — הסבר, מקור או פירוש מושג — המוכנס בתוך המשפט במקום שהלומד צריך לו. הקורא רק את המודגש — קורא את המאמר; הקורא את שניהם — לומד אותו מבואר. לביאור אין סמכות משל עצמו; כל מקום שהוא נראה כחולק על המאמר — לשון המאמר עיקר.

הנוסח

לשון המאמר היא הנוסח הדיגיטלי של ספר המאמרים מלוקט, המתחיל את המאמר בעמ' רנה אך אינו מציין את חלוקת העמודים שלאחריו. לכן הובא כאן בתיבה זהובה אחת (עמ' רנה), והשורות ממוספרות ברציפות במהדורה האנגלית המלאה; החלוקה לשורות היא של המהדורה, כלי לאיתור בלבד. הגרשיים והגרש הובאו באותיות דפוס (" ') במקום הסימנים הפשוטים שבנוסח הדיגיטלי. מספרי ההערות הובאו במקומם, כולל שלשת המספרים שהדפוס חוזר עליהם (5, 40–41, 50), וההערות עצמן מקובצות בסוף. נבדק בתוכנה שהסרת הביאור המשולב מחזירה בדיוק את לשון המאמר כפי שהועתקה — אות באות.

מראי מקומות ובדיקתם

כל 61 ההערות, הערת הכוכבית וארבע הערות הפנים (להערות 3, 25 ו-42) הובאו כפי שנדפסו במלוקט. כל אחת נבדקה: מקורות מקרא, תלמוד, מדרש וראשונים — בספריא; ספרי חסידות — בספריית OpenChassidus (תורה אור, לקוטי תורה, תניא, מאמרי אדמו"ר מוהרש"ב, מאמרי הרבי ושיחותיו). כל הערה מסומנת נבדק — המקור נפתח והתוכן נמצא (40 הערות) — או כמובא — הובא כפי שנדפס, והמראה מקום הפנימי לא נפתח (26 הערות). היכן שהרבי עצמו מציין במקום אחר אותו מקור ואותו דף — נרשם הדבר. המאמר נבדק גם מול עד שני, הקונטרס המקורי של תשמ"ז כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח"א; שני העדים מובאים כעדים שקולים, בלי לערבב ביניהם. גוף המאמר זהה. בהערות: הקונטרס מדפיס את הערת "העלם העצמי" שנית במקום חזרתה הראשון (הערה 43 שלו) וממספר לפיכך את 43–61 שבמלוקט כ-44–62, והפניותיו בהערות 15, 42 ו-60 קוראות 44; המלוקט מוסיף "בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג" בהערה 22, "סה"מ תרפ"ט ע' 90" בהערה 34 ו"סה"מ י"א ניסן" בהערה 50. כל שינוי כזה סומן ‡ ונוסח הקונטרס הובא בטבלת ההערות. שתי טענות לוח נבדקו ולא התקבלו על אמון: כ' מרחשון תרס"ו — שבת וירא, תרס"ז — יום חמישי (הערה 42); וכ' מרחשון חל תמיד ביום של א' דראש השנה (הערה **42). וכן חשבון הפרקים: אדמו"ר מוהרש"ב, יליד תרכ"א, בשנתו הקט"ז בתשל"ו ובשנתו הקי"ז בתשל"ז.

לבדוק לפני הדפסה

לפני הפצה רחבה יש לבדוק מול הספרים: מראי המקומות לעמודים בהמשך תרס"ו ובסה"מ תרע"ח (הערות 2, 5, 7, 9, 12, 16, 20, 24, 26, 32, 38, 40–41, 45–46), שהובאו כמובא; לשון הזהר ח"ג קכט, א שבהערה 14, שלא אותרה בחיפוש; שלש תוספות המלוקט בהערות 22, 34 ו-50 וההפני' שבהערה 58; וטווח העמודים במלוקט, שאומת רק בתחילתו (רנה).

מהלך המאמר

ששה שלבים ודרך אחת: דרך הוי׳ יורדת מן המלך — והמאמר שואל מה פירוש שהיא גם חוזרת.

שנים	אדמו״ר מוהרש״ב קרא פסוק זה פעמיים, בתרס״ו ובתרס״ז. השני קורא ״ידעתיו״ כחיבה בלבד, ו״צדקה ומשפט״ כעבודה שני׳ העולה, לאחר ירידת דרך הוי׳.	א
דרך	דרך מחברת שני מקומות שאין ערוך ביניהם. הקו הוא דרך מאין סוף לעולמות; תורה ומצוות הן דרכי השם, עד דירה בתחתון ביותר — בית חבר הנשאר של החבר.	ב–ג
חזרה	דרך משמשת גם לחזרה. תורה מורידה את האור אל השכל; מצוות מעלות את התחתון — צדקה, במשפט כן, נגד ההתנגדות.	ד
למה	אור המגיע למקום שאינו כלי אינו מתעצם עמו; ומעשה מלשון כפי׳ מגיע בהעלם העצמי, למעלה מכל אור. ״מעשה גדול״.	ה
המכסה	לכן פותח מאמר תרס״ז ב״המכסה אני״: ״המכסה אני״ הוא ההעלם העצמי, שנתגלה לאברהם בעבודתו העולה — ונצטוה לבניו לדורות.	ו
מזמורים	קט״ז: שתי ארצות, תורה למטה ומצוות למעלה. קי״ז: הגוים מהללים, והחסד גובר — ניתן כדי שיוכלו. הללו׳ היא השירה העשירית.	ז–ח

טבלה · דרך המלך — סעיפים ב׳–ה׳

מקום מושב המלך — אור אין סוף
שם הוי׳, תפארת הנעלם; ולמעלה ממנו ההעלם העצמי
הליכה: מכאן נמשך האור למטה

הדרך — הקו; תורה ומצוות
ממוצע בין שני מקומות שאין ערוך ביניהם
דרך — רק אם אפשר לחזור בה

▼ הליכה · דרך הוי׳ — המשכה מלמעלה · חזרה · צדקה ומשפט — התחתון נעשה כלי ▲

העיירות — העולמות
לשם מגיע האור ושם אפשר לקבלו
תורה: האור נכנס בשכל ונקרא על שמו

הפינה הנדחת — עולם הזה, בית חבירו
התחתון שאין תחתון למטה ממנו; נשאר תחתון — ועולה
חזרה: מעשה מלשון כפי׳ מתחיל כאן ומגיע בעצמות

שני מאמרים על פסוק אחד — דרך הוי׳ וצדקה ומשפט

לפני העיון

המאמר נאמר ביום הולדתו של אדמו״ר מוהרש״ב, כ״ף מרחשון, ופותח בו: בהמשך תרס״ו הגדול ביאר את הפסוק הזה פעמיים, בש״פ וירא תרס״ו ושוב כעבור שנה. הפסוק הוא טעמו של הקב״ה לגלות לאברהם על סדום — ״כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ... ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט״. המאמר השני שואל את השאלה המתבקשת: אם ״דרך הוי״ היא כבר תורה ומצוות, מה מוסיף ״לעשות צדקה ומשפט״? תשובתו היא כיוון: דרך הוי׳ היא המשכה מלמעלה למטה, וצדקה ומשפט — עבודה העולה מלמטה. הסעיף הראשון מעמיד את שני המאמרים זה מול זה ומראה שהם קוראים גם את תיבת ״ידעתיו״ באופן שונה.

עמ׳ רנה **וה׳ אמר המכסה אני מאברהם גו׳ ואברהם היו יהיי לגוי גדול גו׳ כי ידעתיו למען אשר יצוה גו׳ ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט גו׳**[1] — בראשית יח, יז–יט: דברי ה׳ עצמו קודם שגילה לאברהם את דין סדום. **ומדייק בזה בעל יום ההולדת** — אדמו״ר מוהרש״ב, שנולד בכ״ף מרחשון תרכ״א **במאמרו ד״ה זה דשנת תרס״ז (בהמשך תרס״ו**[2] — ההמשך הגדול שנמשך למעלה משנה, ולכן יש בו שני מאמרים לש״פ וירא**), הרי דרך הוי׳ זהו תומ״צ**[3] — כפשוטו של מקרא; הערה 3 מראה שרש״י אף לא הוצרך לפרש זאת**, וא״כ מה מוסיף הכתוב בלעשות צדקה גו׳ (ענין המצוות**[4] — שצדקה נקראת בגמרא ״מצוה״ סתם**) על ושמרו דרך הוי׳. ומבאר שם**[5]**, דדרך הוי׳ היא המשכה מלמעלה למטה, וצדקה ומשפט היא העבודה בבחי׳ מלמטה למעלה, העבודה דאור חוזר** — אור המושב מלמטה למעלה, מן המקום שאליו הגיע**. [ועפ״ז מבואר שם**[6] **גם השייכות דושמרו דרך הוי׳ לעשות צדקה ומשפט למ״ש לפנ״ז והוי׳ אמר המכסה אני מאברהם גו׳].**

והנה הפסוק כי ידעתיו גו׳ ושמרו דרך הוי׳ לעשות צדקה ומשפט נתבאר בהמשך הנ״ל בד״ה כי ידעתיו דשנת תרס״ו[7] **(מאמר דש״פ וירא הראשון שבההמשך), ובמאמר זה (מאמר דש״פ וירא השני שבההמשך) מבאר הפסוק באופן אחר, נוסף על זה שמאמר הראשון מתחיל בפסוק כי ידעתיו ומאמר השני מתחיל בפסוק והוי׳ אמר המכסה אני גו׳, הנה גם בפסוק כי ידעתיו גופא, במאמר השני מפרש באופן אחר, דבמאמר הראשון מביא שני פירושים בכי ידעתיו, פירוש התרגום**[8] **שידעתיו הוא לשון ידיעה, ארי גלי קדמי** — אונקלוס: ״כי גלוי לפני״**, ופירוש רש״י שידעתיו הוא לשון חיבה. ומבאר שם**[9] **דידעתיו לשון ידיעה הו״ע רצון העצמי (דזהו ארי גלי קדמי, כי הרצון הוא בהתגלות), וידעתיו לשון חיבה הו״ע תענוג העצמי, משא״כ במאמר השני**[5] **מפרש**[10] **ידעתיו לשון חיבה** — בלבד; הערה 10 מבארת שרש״י מוכרח לכך, כי ״למען״ אינו נופל על לשון ידיעה**, שחיבב אותו בבחי׳ תענוג העצמי. ועוד חילוק בין שני המאמרים בהפירוש דושמרו דרך הוי׳ לעשות צדקה ומשפט. דבמאמר הראשון משמע (כפשטות לשון הכתוב, וכמבואר גם בכמה דרושים) דלעשות צדקה ומשפט הוא הפירוש דושמרו דרך הוי׳**[11]**, או שצדקה ומשפט הוא פרט בדרך הוי׳. ויש לומר שדרך הוי׳ (לשון יחיד) היא התורה (בחינת כלל שלמעלה מהתחלקות), ומזה נמשך לעשות צדקה**[12]**, עשיית המצוות (רמ״ח אברין דמלכא**[13] — לשון תיקוני זהר למצוות עשה**, אברים פרטים)**[14] — התורה דרך אחת, והמצוות תרי״ג שבילים המסתעפים ממנה, כלשון הזהר שבהערה 14**. ובמאמר זה (מאמר דש״פ וירא השני שבההמשך) מבאר דלעשות צדקה גו׳ (עם היות שבא בהמשך לושמרו דרך הוי׳) הוא לא פירוש או פרט בדרך הוי׳**

אלא שהוא ענין נוסף. דלאחרי ושמרו דרך הוי', המשכה מלמעלה למטה, באים אח"כ[15] לעבודה נעלית יותר, לעשות צדקה, עבודה מלמטה למעלה.

עיון

המשך תרס"ו — שני מאמרי ש"פ וירא

המשך תרס"ו הוא ההמשך הארוך ביותר של אדמו"ר מוהרש"ב, שהתחיל בראש השנה תרס"ו ונמשך למעלה משנה, ולכן יש בו שני מאמרים לש"פ וירא: "כי ידעתיו" בתרס"ו ו"וה' אמר המכסה אני" בתרס"ז. המאמר שלנו קורא אותם כזוג שיש בו תנועה. הראשון מונה מה שהמצוות ממשיכות, וקורא "צדקה ומשפט" כפרט בדרך הוי'. השני, כעבור שנה, נותן למטה מעלה משלו, וקורא "צדקה ומשפט" כעבודה שני' ונעלית. טענת הרבי היא שאין כאן סתירה אלא העמקה, והערה 42 מוצאת זאת אף בלוח: בתרס"ו חל יום ההולדת בש"פ וירא עצמה — גילוי מלמעלה; בתרס"ז חל ביום חמישי, כמה ימים לתוך העבודה שלאחרי הגילוי.

עיון

ידעתיו — ארי גלי קדמי / לשון חיבה

על "כי ידעתיו" מתרגם אונקלוס "ארי גלי קדמי" — ידיעה. רש"י מפרש לשון חיבה, כמו "בועז מודעתנו", ונותן טעם: אם לשון ידיעה הוא, "למען אשר יצוה" אינו נופל על הלשון. החסידות מעמידה את שני הפירושים על שתי מדריגות: ידיעה, שהיא בהתגלות, היא רצון העצמי; חיבה היא תענוג העצמי, שלמעלה ממנו ונעלם יותר. המאמר הראשון מביא את שניהם; השני, מפני שענינו גילוי ההעלם העמוק ביותר, מביא רק את הגבוה — תענוג.

בעבודת ה' · חשון ה'תשפ"ז

הדבר הראשון שיש ללמוד מסעיף זה הוא הרגל של קריאה. אדמו"ר מוהרש"ב ביאר את אותו הפסוק שתי שנים רצופות ולא חזר על עצמו, והרבי רואה בכך הוראה בפני עצמה: אפשר לקרוא כתוב מלמעלה, כמה שהקב"ה נותן, ומלמטה, כמה שהאדם משיב. יום של תפלה ולימוד אפשר לקרוא באותם שני האופנים. השאלה בכ"ף מרחשון אינה איזו קריאה נכונה, אלא באיזו מהן חיית עד עתה, ואם יש מקום לשני'.

תמצית

אדמו"ר מוהרש"ב ביאר פסוק זה בתרס"ו ושוב בתרס"ז. המאמר הראשון קורא "ידעתיו" כידיעה וכחיבה יחד, ו"צדקה ומשפט" כפרט ב"דרך הוי'"; השני קורא "ידעתיו" כחיבה בלבד ו"צדקה ומשפט" כעבודה שני' ונעלית: דרך הוי' — המשכה מלמעלה למטה, צדקה ומשפט — העלאה מלמטה למעלה.

סעיף ב׳

ענין דרך — ממוצע המחבר שני מקומות רחוקים

לפני העיון

לבאר את "דרך הוי"" נוטל הרבי את משל הדרך של אדמו"ר האמצעי. דרך היא ממוצע: היא מחברת שני מקומות שמצד עצמם אין ביניהם שום שייכות. דרך המלך יוצאת מעיר הבירה לכל קצוי המדינה, וממנה מסתעפים נתיבות קטנים לכפרים, עד שהפינה הנדחת ביותר קשורה אל כסא המלך. בחסידות הדרך היא הקו, קו האור הנמשך מאין סוף לאחר הצמצום; הסעיף מסיים בהבחנה בין מה שנושאת חיצוניותו ומה שנושאת פנימיותו.

ב) ויובן כ"ז ע"פ המבואר בד"ה זכור תרע"ח[16] לבעל יום ההולדת (עה"פ ושמרו דרך הוי'), ובארוכה בביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי[17] (עה"פ[18] כי ישרים דרכי הוי' — הפסוק האחרון בהושע) ובכ"מ[19], דענין דרך למעלה הוא בדוגמת דרך כפשוטו (בגשמיות), שהוא ממוצע שמחבר שני מקומות שמצד עצמם הם רחוקים זמ"ז בתכלית. וכמו דרך המלך הנמשך והולך מעיר המלוכה מקום מושב המלך לכל מרחבי המדינה (שעל ידו מגיעים לכל העיירות הגדולות), וממנו מסתעפים עוד דרכים ונתיבות שעל ידם יכולים להגיע לעיירות הקטנות וכו' עד לפינה הכי נדחת, דהריחוק שבין עיירות הקטנות ומכש"כ פינה הנדחת לעיר הבירה מקום מושב המלך הוא נוסף על הריחוק במקום גם ריחוק במעלה, ועד לריחוק שבאין ערוך, וע"י אמצעות הדרך נעשה קישור וחיבור דפינה הנדחת עם מקום מושב המלך. וזהו מה שהקו הנמשך מאו"ס נקרא בשם דרך, כי הקו הוא הממוצע שעל ידו נמשך מאו"ס לעולמות — לאחר הצמצום שסילק את אור אין סוף, נמשך לתוך החלל קו דק אחד; כל מה שמקבלים העולמות בא דרכו, **דנוסף על זה שהתהוות העולמות (המשכת אוא"ס להוות את העולמות) הוא ע"י אמצעות הקו [דענין זה הוא ע"י חיצוניות הקו, דשרשו הוא ממל' דא"ס** — מדת המלוכה כפי שהיא באין סוף, שרש היות דבר-מה זולתו**], הרי ע"י הקו נעשה גם המשכת הגילויים דאוא"ס בעולמות [דענין זה הוא ע"י פנימיות הקו, דשרשו הוא מת"ת הנעלם** — תפארת הנעלם: גילוי עצמו של אין סוף, שלמעלה ממלכותו על הזולת**].**

עיון

חיצוניות הקו ופנימיות הקו — מל' דא"ס ות"ת הנעלם

לאחר הצמצום הראשון נמשך קו לתוך החלל הפנוי. החסידות מבחינה בשני דברים שהוא עושה. חיצוניותו מהווה את העולמות; שרשה במלכות דאין סוף, יכולתו של אין סוף למלוך על דבר שזולתו. פנימיותו נושאת את גילויי אור אין סוף אל תוך העולמות שכבר ישנם; שרשה בתפארת הנעלם, פנימיותו של אין סוף עצמו ולא יחסו אל הזולת. משל הדרך מתאים לשניהם: הדרך גם עושה את הכפר לחלק מן המדינה וגם מביאה אליו את נוכחות המלך.

טבלה · דרך המלך – סעיפים ב׳–ה׳

מקום מושב המלך — אור אין סוף שם הוי׳, תפארת הנעלם; ולמעלה ממנו ההעלם העצמי	הליכה: מכאן נמשך האור למטה
הדרך — הקו; תורה ומצוות ממוצע בין שני מקומות שאין ערוך ביניהם	דרך — רק אם אפשר לחזור בה
▼ הליכה · דרך הוי׳ — המשכה מלמעלה · חזרה · צדקה ומשפט — התחתון נעשה כלי ▲	
העיירות — העולמות לשם מגיע האור ושם אפשר לקבלו	תורה: האור נכנס בשכל ונקרא על שמו
הפינה הנדחת — עולם הזה, בית חבירו התחתון שאין תחתון למטה ממנו; נשאר תחתון — ועולה	חזרה: מעשה מלשון כפי׳ מתחיל כאן ומגיע בעצמות

בעבודת ה׳ · חשון ה׳תשפ״ז

דרך היא דבר צנוע. אינה הבירה ואינה הכפר; כל קיומה — לחבר ביניהם. הרבי יאמר מיד שתורה ומצוות הן דרכים, וזה תיקון מועיל לשתי טעויות: לראות במצוה את היעד, ולראות בה לא כלום. היא החיבור. כשאדם לומד הלכה או נותן פרוטה, הוא סלל קטע של דרך המלך בין הפינה הנדחת ביותר שבחייו ובין כסא המלך.

תמצית

דרך היא ממוצע המחבר שני מקומות שאין ערוך ביניהם, כדרך המלך המחברת את הבירה אל הכפר הנדח. כך נקרא הקו, קו האור מאין סוף, בשם דרך: חיצוניותו מהווה את העולמות, פנימיותו ממשיכה בהם את גילויי אין סוף.

סעיף ג׳

תומ״צ — דרך הוי׳; דירה בתחתונים — אדם הדר בבית חבירו

לפני העיון

עתה נקראת הדרך בשמה. תורה ומצוות הן ״דרך הוי״ מפני שענינן, כלשון הזהר, לאתקנא רזא דשמי׳ — להמשיך את שם הוי׳, גילוי העצמות, אל תוך העולם. הגעת הגילוי הזה אל המקום התחתון ביותר היא מה שקראו חז״ל תאותו של הקב״ה לדירה בתחתונים. אדמו״ר מוהרש״ב ביאר את הדירה במשל פשוט, אדם הדר בבית חבירו, והרבי מחדד את חודו: הבית נשאר של החבר. התחתון אינו מתבטל מפני האור; הוא נשאר תחתון ואף על פי כן מחזיק את האור.

ג) ועפ״ז מבאר בעל יום ההולדת בד״ה זכור הנ״ל[20] זה שהתומ״צ נק׳ דרך הוי׳, כי ענין תומ״צ הוא לאתקנא רזא דשמי׳[21] — הגדרת הזהר למה שפועלות המצוות, **המשכת בחי׳ שמו הגדול (שם הוי׳), שהוא הגילוי דעצמות אוא״ס (בחי׳ ת״ת הנעלם שלמעלה מבחי׳ מל׳ דא״ס** — פנימיות הקו שבסעיף ב׳, לא חיצוניותו**). ולכן נק׳ דרך הוי׳, הדרכים שעל ידם נמשך בעולם הגילוי דשם הוי׳, שמו הגדול. ועי״ז נשלמה הכוונה דדירה בתחתונים[22]** — המדרש: נתאוה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים, **הגילוי דעצמות אוא״ס (שלמעלה מבחי׳ סובב וממלא** — שני אופני היחס של אלקות לעולמות**) למטה בתחתונים, בתחתון שאין[23] תחתון למטה ממנו** — לשון אדמו״ר הזקן בתניא לעולם הזה הגשמי. **ומבאר שם[24], דענין דירה בתחתונים הוא כמשל אדם הדר בבית חבירו, שכל עצמותו כמו שהוא דר בביתו הוא דר בבית חבירו. ויש לומר, שהכוונה בהמשל דאדם הדר בבית חבירו, הוא לבאר, דענין דירה בתחתונים הוא לא באופן שמצד הגילוי דאוא״ס בהתחתון נעשה בו זיכוך ועלי׳ (באופן שמתבטל ה״תחתון״ שבו), כי אם, שגם לאחרי הגילוי הוא נשאר תחתון[25], ואעפ״כ נמשך בו הגילוי דעצמות אוא״ס. דזהו תוכן המשל דאדם הדר בבית חבירו, שגם לאחרי שהוא דר שם הבית הוא בית חבירו, ואעפ״כ הוא דר שם בכל עצמותו כמו שהוא דר בביתו.** — בית החבר אינו נהפך לבית הדר בו; הוא שומר על שמו. הערה 25 מוסיפה את לשון אדמו״ר הזקן לעולם הזה, ״עולם החושך״, וקוראת אותה כך: גם אחר כך נשאר עולם החושך, והשם מתגלה בו.

עיון

דירה בתחתונים — שאין תחתון למטה ממנו

מדרש תנחומא אומר שכשברא הקב״ה את עולמו נתאוה לדירה בתחתונים. תניא פל״ו עושה זאת לתכלית הבריאה ומציין את הכתובת: עולם הזה הגשמי, התחתון בהשתלשלות, שאין תחתון למטה ממנו, מלא העלמות וכחות המכחישים את מקורם. נקודת אדמו״ר הזקן היא שדירה בעליונים אינה חידוש; הכוונה היא שאור אין סוף יאיר דוקא במקום שהוא נעלם ביותר. המאמר שלנו מוסיף את משלו של אדמו״ר מוהרש״ב וקורא את האותיות הקטנות: התחתון נשאר תחתון.

עיון

סובב וממלא

החסידות מכנה שני אופנים של נוכחות אלקית. ממלא כל עלמין הוא האור הנמדד לכל נברא, החיות הנעשית לדבר פרטי. סובב כל עלמין הוא אור גדול מכדי להתלבש בפנימיות; הוא מקיף הכל בשוה בלי להיכנס. הדירה שבה מדבר המאמר למעלה משניהם — לא אור הממלא או המקיף את העולם, אלא העצמות עצמה, הנמצאת בעולם כאדם הנמצא בבית.

בעבודת ה' · חשון ה'תשפ"ז

יש הקלה שקטה במשל בית החבר. העבודה אינה לחדול מלהיות נברא, להפוך את המטבח או המשרד לדבר שכבר אינו נראה כמטבח או כמשרד. העולם רשאי להישאר עולם. מה שעושה מצוה הוא לתת לבעל הבית לדור שם בכל עצמותו, בחדר השומר על שמו. יהודי המרגיש שחייו "רגילים מדי" לאלקות — הפך את התמונה: הרגיל הוא הבית שביקש.

תמצית

תורה ומצוות הן "דרך הוי" מפני שהן מתקנות רזא דשמי', ממשיכות את גילוי העצמות אל העולם, עד התחתון שאין תחתון למטה ממנו: הדירה שנתאוה לה הקב"ה. משל אדמו"ר מוהרש"ב, אדם הדר בבית חבירו, מלמד שהתחתון נשאר תחתון — הבית נשאר בית חבירו — והעצמות דרה בו בכל עצמותה.

סעיף ד׳

דרך משמשת גם לחזרה — תורה ומצוות, צדקה ומשפט, ולעשות

לפני העיון

דרך הולכת לשני הכיוונים. הצעד הבא של אדמו"ר מוהרש"ב הוא שגם דרך הוי' צריכה לשאת תנועה חוזרת: לא רק אור היורד, אלא התחתון העולה להיעשות כלי לו. התורה עושה את הראשון — חכמה אלקית נכנסת בשכל אנושי ומתאחדת עמו, עד שהתורה נקראת על שם הלומד. המצוות עושות את השני — הן מבררות ומעלות את התחתון, ובפרט כשנעשות בכפי', באתכפיא. הסעיף קורא אחר כך את שלש תיבות הפסוק כסדרן: צדקה, שם לכל המצוות; משפט, לשפוט את עצמו מן המותרות; ו"לעשות" — לעשות גם כשהדבר עולה במחיר.

ד) והנה לאחרי זה ממשיך בהמאמר (ד"ה זכור הנ"ל[26]), דכמו שדרך כפשוטו משמש לא רק להליכה אלא גם לחזרה[27], עד"ז הוא גם בדרך הוי', דאמיתית ענינו הוא שהוא באופן כזה שעל ידו נעשה לא רק ההמשכה מלמעלה למטה (ענין הליכה), אלא גם העלאת התחתון, שיהי' כלי להמשכה[28]. ושני ענינים אלו (ההמשכה מלמעלה והעלאת המטה) נעשים על ידי לימוד התורה וקיום המצוות[29]. ע"י לימוד התורה נעשה ההמשכה דעצמות אוא"ס (דהחכמה דתורה היא מבחי' החכמה דעצמות א"ס) בשכל האדם (שכל אנושי שמלובש במוח גשמי), ובפרט כשלומד היטב בעיון שכלו שאז היא מתאחדת עמו ביחוד נפלא שאין יחוד כמוהו[30] — לשון התניא פ"ה, **ועד שנקראת על שמו[31]** — הגמרא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו. **ובירור והעלאת התחתון נעשה ע"י מעשה המצוות, ובפרט כשמעשה המצוות הוא באופן דאתכפיא, מעשה מלשון כפי'[32]** — מצוה הנעשית נגד משיכתו של האדם עצמו. **וזהו ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה גו', דאמיתית ענין הדרך שמשמש לא רק להליכה (המשכה מלמעלה) אלא גם לחזרה (בירור והעלאת התחתון) הוא שנוסף ללימוד התורה יש גם עשיית צדקה, דכל המצוות נק' בשם צדקה[33]** — תורה אור: כל מצוה היא צדקה, המשכת חיות מלמעלה לעולם שאינו יכול להרויחה. **ומוסיף צדקה ומשפט[34], דעשיית הצדקה (צדקה כפשוטה) צ"ל במשפט, שישפוט את עצמו מהמותרות ויחשוב היטב מה שהוא מוכרח לנפשו וכל השאר יתן לצדקה. ועד"ז הוא בכל המצוות (שנק' בשם צדקה, כנ"ל) שקיומם צ"ל באופן דמשפט** — נמדד כנגד מה שהוא צריך באמת, לא כנגד מה שהי' רוצה. **ומוסיף לעשות (צדקה ומשפט), שגם זה (שהצדקה היא באופן דמשפט) אינו מספיק עדיין, וצריך להיות באופן דאתכפיא, מעשה מלשון כפי'. ועי"ז נעשה בירור והעלאת התחתון, שנעשה כלי להגילוי שלמעלה.**

עיון

מעשה מלשון כפי' — אתכפיא

הרבי קורא "מעשה" מן השרש שממנו "כפי"" — כבגמרא "גט המעושה" או "עישוי לצדקה". הכוונה היא אתכפיא שבתניא: מצוה הנעשית כשנפש הבהמית מתנגדת, על ידי לחיצה כנגדה. מצוה הנעשית בתענוג ממשיכה אור למטה; מצוה הנעשית נגד המשיכה פועלת מה שמצוה נעימה אינה יכולה, מפני שהיא מגיעה בעצמות. הזהר אומר שכד אתכפיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין. המאמר עושה זאת לתיבה השלישית של הפסוק.

עיון

משפט בצדקה — שישפוט את עצמו מן המותרות

אדמו"ר הזקן, על הפסוק "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", לימד שצדקה צריכה דין: אדם יושב כשופט על הוצאותיו, מבדיל בין מה שהוא צריך למה שהוא רוצה, ונותן את המותר. הרבי מציין אותה תורה מתורה אור, מאדמו"ר מוהרש"ב ומאדמו"ר מוהריי"צ. במאמר שלנו היא נעשית התיבה האמצעית של הפסוק ואחר כך מורחבת: כל מצוה יש לקיימה ביושר כזה כלפי עצמו.

בעבודת ה' · חשון ה'תשפ"ז

שלש התיבות הן סולם שאפשר לעלות בו ממש השבוע. צדקה: תן. משפט: קודם שתתן, שב בדין על תקציבך, בכנות, ותן למה שאינו נצרך ללכת. לעשות: וכשפסק הדין עולה בדבר שרצית, שלם בכל זאת. טענת המאמר היא שהשלב האחרון הוא המקום שבו העולם עולה — לא הנתינה, אף לא הכנות, אלא הנתינה נגד ההתנגדות. זהו קטע הדרך החוזר אל הבירה.

תמצית

דרך משמשת גם לחזרה. התורה ממשיכה את העצמות אל שכל האדם עד שנקראת על שמו; המצוות מעלות את התחתון להיות כלי, ובפרט באתכפיא, "מעשה" מלשון כפי'. הפסוק מפרט: צדקה — כל המצוות; משפט — לשפוט את עצמו מן המותרות; "לעשות" — לעשות נגד ההתנגדות.

סעיף ה׳

העילוי שבהעלאת התחתון — ההתעצמות עם האור; מעשה גדול

לפני העיון

מדוע הדרך החוזרת חשובה כל כך? אדמו״ר מוהרש״ב נותן שני טעמים, והרבי מבאר כל אחד. ראשית, דרך שאי אפשר לחזור בה אינה דרך אף מצד המקום שיצאו ממנו: אור המגיע למקום שלא נעשה כלי לו אינו מגיע באמת. הקב״ה יכול להמשיך אור בכל מקום — ״מי יאמר לו מה תעשה״ — אך אדמו״ר הזקן מלמד בלקוטי תורה שאור הנמשך לכלי שלא נזדכך אינו מתייחד עמו. שנית, יש מעלה בעליית התחתון עצמה: מעשה, מלשון כפי׳, מגיע בהעלם העצמי, למעלה מכל אור שנמשך אי פעם. לזה כיוונה דעת המיעוט בגמרא, ״מעשה גדול״.

ה) והנה העילוי שבבירור והעלאת התחתון, מובן מהמאמר (ד״ה זכור הנ״ל) שיש בזה ב׳ ענינים. א׳ שזה נוגע לההמשכה שלמעלה. וכמ״ש במאמר הנ״ל[26] דכמו שבדרך כפשוטו באם א״א לילך בו בחזרה אזי אינו נקרא דרך (לא רק לגבי המקום שבא לשם, אלא) גם לגבי המקום שהלך משם, דכשלא ישנה העלי׳ (שהתחתון אינו כלי להמשכה), אין ההמשכה אמיתית. ויש לומר הביאור בזה, דאמיתית ענין ושלימות ההמשכה (שאין בה הגבלה) היא, דלא רק שהיא נמשכת בכל מקום גם במקום הכי תחתון, אלא שהיא נמשכת וחודרת בכל חלקי המקום עד שמתעצמת עמו. שזה (ההתעצמות) הוא דוקא כשהתחתון הוא כלי להגילוי. דהגם שמצד למעלה אפשר להיות ההמשכה גם בתחתון שאינו כלי, דמי[35] יאמר לו מה תעשה[36] — קהלת: אין דבר המעכב בעד המלך, **הרי בנוגע להתחתון, מכיון שמצדו אינו כלי ראוי להמשכה, אינו מתעצם עם האור[37]** — לקוטי תורה: האור מגיע, ״כי הוא יתׄ כל יכול״, אך אינו מתייחד עם הכלי, **ובמילא חסר גם בההמשכה כנ״ל. ועוד ענין בבירור והעלאת התחתון[38], ובפרט כשהבירור הוא באופן דאתכפיא, שזה דוקא מגיע בהעצמות. וזהו״ע מעשה גדול[39]** — קידושין מ, ב: תשובת רבי טרפון לשאלה אם תלמוד גדול או מעשה גדול **, כי מעשה מלשון כפי׳ (בירור התחתון) מגיע בהעלם העצמי[40]** — העצמות כפי שהיא נעלמת אף מעצמה, קודם לכל גילוי **שלמעלה מכל ההמשכות והגילויים[41].**

עיון

אין הגילוי אור מתייחד כ״כ עם הכלי

לקוטי תורה פרשת ראה מתאר שני אופנים שבהם אור גדול פוגש כלי תחתון. אם נזדכך הכלי, האור מגיע ומתייחד עמו; אם לא, הקב״ה, שהוא כל יכול, יכול להמשיך את האור בכל זאת — אך אז אינו מתייחד עם הכלי. המאמר שלנו משתמש בזה להגדיר המשכה שלימה: לא אור המגיע למקום בלבד, אלא החודר בכל חלקיו ומתעצם עמו, מה שרק כלי שנתעלה מאפשר. לפי קריאה זו העבודה מלמטה אינה תוספת רשות; בלעדי׳ אף הבא מלמעלה חסר.

עיון

תלמוד גדול או מעשה גדול

בעליית בית נתזה בלוד נשאלה השאלה אם תלמוד גדול או מעשה גדול. רבי טרפון אמר מעשה גדול; רבי עקיבא אמר תלמוד גדול; ונמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה. החסידות קוראת את המסקנה כאמת לעכשיו ואת דברי רבי טרפון כאמת לעתיד, כשתתגלה מעלת המעשה עצמו. סעיף ו' יפרט: עכשיו המעשה גדול מפני שממשיך את אור הבלי גבול; לעתיד יתגלה שהמעשה, מלשון כפי, מגיע בהעלם העצמי שלמעלה מכל אור.

בעבודת ה' · חשון ה'תשפ"ז

שני דברים לאחוז בהם. ראשית, הקליטה שלך אינה ענין צדדי; ברכה הנוחתת על אדם שלא פינה לה מקום אינה נשארת. עשיית הכלי — המשפט הכן שבסעיף ד', הסירובים הקטנים — היא מה שמאפשר למה שבא מלמעלה להיעשות שלך. שנית, המצוה הקשה ביותר של השבוע, זו שעשית רק מפני שהוכרחת, אינה הפחותה שבהן. לפי חשבון המאמר היא הגיעה רחוק יותר מן המצוה שנעשתה בהתלהבות.

תמצית

מעלת העלאת התחתון כפולה. דרך שאי אפשר לחזור בה אינה דרך אף מצד מוצאה: אור המגיע למקום שאינו כלי אינו מתעצם עמו, ובמילא ההמשכה עצמה חסרה. ועליית התחתון, באתכפיא, מגיעה בהעלם העצמי שלמעלה מכל הגילויים — ענין "מעשה גדול".

סעיף ו׳

תוכן הפנימי של שני המאמרים — המכסה אני, וכי ידעתיו לשון חיבה

לפני העיון

הכל חוזר עתה אל זוג המאמרים שבסעיף א׳, וההבדלים מסתדרים. המאמר הראשון, תרס״ו, שיבח את המצוות על מה שהן ממשיכות, ולכן קרא ״צדקה ומשפט״ כפרט בדרך היורדת. המאמר השני, תרס״ז, שיבח את המעשה שמלמטה על מה שהוא מצד עצמו, כעין הגילוי דלעתיד שבו יתגלה ״מעשה גדול״ — ולכן קרא ״צדקה ומשפט״ כעבודה שני׳ ונעלית, ופתח ב״המכסה אני״, כי ״המכסה אני״ הוא שמו של ההעלם העצמי׳ שעבודתו העולה של אברהם גילתה. ומאותו הטעם קרא ״ידעתיו״ כחיבה בלבד: משנתגלה ההעלם העמוק ביותר, גם הגילויים נעלים יותר. הסעיף מסיים במסירת כל זה לכל יהודי: ציוויו של אברהם לבניו הוא נתינת כח מיוחדת לשתי העבודות.

ו) ועפ״ז יש לבאר תוכן הפנימי של החילוקים דהמאמרים דש״פ וירא בהמשך תרס״ו. דבמאמר הראשון מבאר ענין המצוות, זה שע״י קיום המצוות נמשכים ענינים הכי נעלים, רצון עצמי ותענוג עצמי. היינו שהעילוי דעבודת המטה הוא שע״ז נעשה ההמשכה מלמעלה וגם ענין בירור התחתון הוא שע״ז היא השלימות דההמשכה. ולכן מפרש (כפשטות לשון הכתוב) דלעשות צדקה ומשפט הוא פירוש ופרט בדרך הוי׳, ההמשכה מלמעלה. ולשנה הבאה במאמר השני מבאר העילוי דמעשה המצוות (עבודת המטה) כמו שהוא מצד עצמו[42], בדוגמת הגילוי דלעתיד שאז תתגלה מעלת המעשה, מעשה גדול, לא רק זה שהמעשה מעורר וממשיך את אור הבל״ג כמו שהוא למעלה מהתלבשות בחכמה (תלמוד), אלא גם העילוי דהמעשה גופא, שהוא מגיע בהעלם העצמי[40] (שלמעלה גם מאור הבל״ג שנמשך על ידו)[41]. ולכן מפרש דלעשות צדקה ומשפט הוא (לא פרט וביאור בדרך הוי׳, כ״א) ענין נוסף (שבא לאחרי וע״י ושמרו דרך הוי׳)[43] — הערה 43: התחתון יכול לעלות רק לאחר שירד האור; כלשון הגמרא, תלמוד שמביא לידי מעשה. **וזהו מה שמאמר זה מתחיל בפסוק והוי׳ אמר המכסה אני, ומבאר דהמכסה אני** — נקרא כשם: ״המכסה״ — זה שמכסה **הוא בחי׳ העלם העצמי דא״ס, ופירוש המכסה אני מאברהם הוא שלאברהם נתגלה בחי׳ זו, דע״י עבודתו בבחי׳ אור חוזר מלמטה למעלה, וגם יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו׳ לעשות צדקה ומשפט, לכן נתגלה לו בחי׳ העלם העצמי. [ואומר על זה המכסה בתמי׳[44]** — רש״י: בתמיה, **כי מצד העבודה שלו (בבחינת אור חוזר) אין שייך שלא יתגלה לו בחינה זו]. ומכיון שבמאמר זה מדובר בענין הגילוי דהעלם העצמי (המכסה אני), לכן, גם בפסוק כי ידעתיו גו׳ מפרש שידעתיו הוא לשון חיבה שחיבב אותו בבחי׳ תענוג העצמי [דגילוי תענוג העצמי הוא נעלה יותר מגילוי הרצון, שלכן גילוי הרצון יש גם עכשיו משא״כ גילוי התענוג יהי׳ רק לעתיד[45]], כי ע״י המשכת וגילוי העלם העצמי, גם הגילויים הם באופן נעלה יותר[46].**

והנה שני ענינים אלו דושמרו דרך הוי׳ (המשכה מלמעלה למטה) לעשות צדקה ומשפט (עבודה מלמטה למעלה) ישנם בכאו״א מישראל, במשך כל הדורות. דנוסף על זה שכל עניני התורה הם נצחיים[47] — תניא פי״ז, **ובפרט הענינים דמעשה אבות סימן ונתינת כח לבנים[48]** — המדרש והרמב״ן: מה שאירע לאברהם הוא סימן ונתינת כח למה שיארע לישראל, **הרי בנוגע לענין זה אומר בפירוש אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, עד סוף כל הדורות. וציווי זה (שאברהם מצוה את בניו גו׳) הוא נתינת כח מיוחד (נוסף על הנתינת כח שמצד מעשה אבות) לכל אחד מישראל על שתי עבודות הנ״ל.**

עיון

העלם העצמי

"העלם העצמי" הוא לשונו של אדמו"ר מוהרש"ב (הרבי מציין אותה מד"ה ויגש תרע"ח) לעצמות כפי שהיא נעלמת — לא נעלמת מן הנבראים על ידי מסכים, אלא נעלמת בעצמה, קודם לכל גילוי ולמעלה ממנו, אף מגילוי אור הבלי גבול. שום דבר הנמשך מלמעלה אינו מגיע אלי', מפני שהיא למעלה מהמשכה. מה שמגיע אלי' הוא מעשה מלשון כפי': התחתון העולה נגד טבעו נוגע במקום שאין שום אור בא ממנו. "המכסה אני" שבפסוק, הנקרא כשם, הוא מדריגה זו, ו"המכסה אני מאברהם?" נענה: אי אפשר להעלימה ממי שעובד מלמטה.

עיון

מעשה אבות סימן לבנים

בבראשית רבה אומר הקב"ה לאברהם: צא וכבוש את הדרך לפני בניך, ומונה כיצד כל מה שאירע לו אירע לישראל. הרמב"ן עושה זאת לכלל בקריאת כל ספר בראשית: מה שקורה לאבות הוא סימן למה שיקרה לבניהם, וסימן הניתן לנביא פועל את הדבר. המאמר מוסיף נדבך: מעבר לנתינת כח כללית זו, פסוק זה רושם ציווי מפורש מאברהם לבניו עד סוף כל הדורות, וציווי הוא העברת כח בפני עצמה.

טבלה · שני מאמרים, שני כיוונים — סעיפים א׳ וו׳

תרס״ו · כי ידעתיו	פסוק אחד · שני מאמרים	תרס״ז · המכסה אני
מה שהמצוות ממשיכות	**הדרך הולכת לשני הכיוונים**	**מה שהמעשה מצד עצמו**
רצון העצמי ותענוג העצמי; "ידעתיו" ידיעה וחיבה. "צדקה ומשפט" פרט בדרך הוי'. עליית התחתון משלימה את ההמשכה.	דרך הוי' יורדת; צדקה ומשפט חוזרת. תחילה האור, אחר כך המעשה — "תלמוד שמביא לידי מעשה". שתי העבודות נצטוו לכל יהודי.	מעשה מלשון כפי' מגיע בהעלם העצמי — "המכסה אני" — למעלה מכל אור. "ידעתיו" חיבה בלבד. "צדקה ומשפט" עבודה שני' ונעלית.

בעבודת ה' · חשון ה'תשפ"ז

"המכסה אני מאברהם" נענה בפסוק במה שאברהם עושה, לא במה שהוא יודע: יצוה את בניו לשמור את הדרך ולעשות צדקה ומשפט. הדבר העמוק ביותר באלקות אינו נפתח במחשבה טובה יותר אלא במצוה הנעשית נגד המשיכה. והפסוק אומר שלא הי' זה הישגו הפרטי של אברהם; הי' זה ציווי לביתו אחריו. יהודי הנותן כשקשה אינו מחקה את אברהם מרחוק. הוא עושה מה שאברהם ציוה, בכח שהציווי נושא.

תמצית

המאמר הראשון משבח את המצוות על מה שהן ממשיכות וקורא "צדקה ומשפט" בתוך דרך הוי'; השני משבח את המעשה מצד עצמו, כלעת"ד, וקוראו עבודה שני' ונעלית. לכן פותח ב"המכסה אני": "המכסה אני" הוא ההעלם העצמי, שנתגלה לאברהם בעבודתו העולה, ולכן "ידעתיו" לשון חיבה בלבד. שתי העבודות ישנן בכל יהודי, בציוויו המפורש של אברהם לבניו.

ארצות החיים — ב' ארצות; הללו את ה' כל גוים — העלאה והמשכה

לפני העיון

המאמר מסיים בשני פרקי התהלים של אדמו"ר מוהרש"ב: קט"ז, פרקו לשנה שזה עתה נסתיימה, וקי"ז, פרקו לשנת תשל"ז, שנת אמירת המאמר. בקט"ז אומר דוד "אתהלך לפני הוי' בארצות החיים" — ארצות, לשון רבים, שתורה אור קורא כעלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא. הרבי מעמיד אותן על שתי העבודות בשני אופנים ומכריע כשני: עלמא דאתכסיא הוא תורה, מחשבה, אור יורד; עלמא דאתגליא הוא מצוות, דיבור ומעשה, התחתון העולה. ואז ק"ז, המזמור הקצר ביותר: "הללו את הוי' כל גוים ... כי גבר עלינו חסדו ואמת הוי' לעולם". הגוים המהללים הם העולם העולה; החסד הגובר הוא האור היורד; והכתוב מעמיד את הירידה כטעם לעלי'. התיבה האחרונה, הללוי", היא השירה העשירית, שעדיין לא נאמרה.

ז) ויש לקשר זה עם הפסוק (בתהלים קאַפיטל[49] קטז, הקאַפיטל דבעל יום ההולדת[50] דשנה שעברה[51] — המנהג, מאדמו"ר מוהריי"צ, לומר את הפרק המתאים למספר שנותיו; אדמו"ר מוהרש"ב, שנולד בתרכ"א, נכנס בתשל"ו לשנתו המאה-ושש-עשרה ובתשל"ז לשנתו המאה-ושבע-עשרה**) אתהלך לפני הוי' בארצות החיים[52], ארצות לשון רבים, ומבואר בתו"א[53] שהם (בכלל) ב' ארצות, עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא** — שמות הזהר לבינה ולמלכות**, דב' ארצות אלו הם המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה. ויש לבאר זה בב' אופנים. א' שעלמא דאתכסיא הו"ע העלאה מלמטה למעלה (דעלי' למעלה הו"ע של התעלמות) ועלמא דאתגליא (ענין הגילוי וירידה) הו"ע המשכה מלמעלה למטה. וע"פ המבואר בתו"א שם שעלמא דאתכסיא הוא בחי' לאה (מחשבה) ועלמא דאתגליא הוא בחי' רחל (דיבור), יש לומר, שעלמא דאתכסיא בעבודת האדם הוא לימוד התורה, שעיקר ענינה הוא הבנה והשגה (מחשבה)[54]** — ואדמו"ר הזקן פוסק שלימוד בלא הבנה אינו נחשב לימוד כלל**, ועלמא דאתגליא הוא קיום המצוות בדיבור ומעשה. ועפ"ז, עלמא דאתכסיא הוא המשכה מלמעלה למטה ועלמא דאתגליא הוא העלאה מלמטה למעלה, כנ"ל בארוכה שתורה היא המשכה מלמעלה למטה ומצוות הם העלאה מלמטה למעלה.**

ח) וע"י העבודה דאתהלך לפני הוי' בארצות החיים, באים לתוכן הקאַפיטל דבעל יום ההולדת[50] דשנה זו[55] — תשל"ז: תהלים קי"ז, שני פסוקים**, הללו את הוי' כל גוים גו' כי גבר עלינו חסדו גו', שגם שני ענינים אלו הו"ע העלאה והמשכה. הללו גו' כל גוים גו' הו"ע בירור זיכוך והעלאת העולם[56]** — הצמח צדק קורא את הפסוק על העתיד, כשיהפוך אל עמים שפה ברורה**, עד שגם הגוים והאומים מהללים ומשבחים את הוי'. וגבר עלינו חסדו גו' הו"ע המשכה מלמעלה למטה, דנוסף על זה שחסד (בכלל) הוא המשכה מלמעלה למטה, הנה החסד (ההמשכה) הוא בתוקף ובהתגברות, גבר גו' חסדו. והוא, שההמשכה היא מלמעלה מעלה ביותר, קצה הכי עליון, וביחד עם זה באה ההמשכה למטה מטה, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו, וזהו מה שממשיך בכתוב ואמת הוי' לעולם, דאמת הוי' היא בחינה נעלית ביותר [ויי"ל שזהו"ע מ"ש הרמב"ם[57] שכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו** — ההלכה הראשונה שבמשנה תורה**, דאמיתת המצאו שייך לשם הוי', שלכן מביא ברמב"ם (בהמשך הענין שם)[58] הפסוק[59] והוי' אלקים אמת** — ירמי'; מאמר הרבי משנת תשל"א, המצוין בהערה 58, קורא את "הוא שהנביא אומר" שברמב"ם כאמת שלמעלה מן השכל**], ואעפ"כ הוא נמשך לעולם, לעולם הזה הגשמי, ובזה גופא גם לגוים ואומים. אמנם לאחרי כל העילוי דהמשכה זו, נאמר זה בכתוב (לא בתור ענין בפ"ע, אלא) בתור טעם (כי) על הללו גו' כל גוים. דתכלית הכוונה של ההמשכה היא שעי"ז יהי' אח"כ בירור ועליית המטה, שגם הגוים גופא יהללו את הוי'** — הירידה לצורך העלי',

כבפסוק של וירא: דרך הוי׳ קודמת כדי שצדקה ומשפט יוכלו לבוא אחרי׳. **וע״ד העילוי דלעשות צדקה ומשפט שבא ע״י קדימת דרך הוי׳[60]. וסיום וחותם המזמור הוא הללוי׳, דאמיתית ההילול יהי׳ בשירה העשירית**[61] — המכילתא מונה תשע שירות שנאמרו בעבר ואחת, העשירית, שתיאמר בגאולה **לע״ל, שאז יתגלה העילוי דהעלאת התחתון, מעשה גדול, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.**

עיון

הקאַפּיטל המתאים למספר שנותיו

אדמו״ר מוהריי״צ כתב, במכתב שנדפס בקובץ מכתבים על אמירת תהלים, שנוהגים לומר בכל יום את פרק התהלים המתאים לשנותיו — הפרק שמספרו גדול באחד ממספר השנים שמלאו. הרבי החיל זאת על רבותינו נשיאינו גם לאחר הסתלקותם, ומציין רשימה מכ״ף מרחשון תש״ה שבה תיאר אדמו״ר מוהריי״צ את אביו, בשנתו השמונים-וארבע, מארח את הרבותינו, שכל אחד יאמר דרוש על פסוק מפרק פ״ד. בתשל״ו הי׳ פרקו של אדמו״ר מוהרש״ב קט״ז; בתשל״ז, שנת המאמר, קי״ז. הערה 51 מסיקה שגם פרק השנה שעברה שייך ליום ההולדת, ולכן המאמר קורא את שניהם.

עיון

שירה העשירית

המכילתא, התנחומא והתרגום לשיר השירים מונים עשר שירות: במצרים, על הים, על הבאר, שירת משה, יהושע, דבורה, דוד, חנוכת הבית, שיר השירים של שלמה — ועשירית, שעדיין לא נאמרה, שירת הגאולים בצאתם מן הגלות. המאמר שומע אותה בתיבה האחרונה של מזמור קי״ז. הללוי׳ הוא ההילול שיושלם רק כשיגמור התחתון ביותר לעלות, והגוים יצטרפו אליו.

בעבודת ה׳ · חשון ה׳תשפ״ז

שני מזמורים, שתי שנים, הוראה אחת. מזמור קט״ז אומר שאדם מתהלך בשתי ארצות בבת אחת — ארץ הפנים של הלימוד, שבה יורד אור אל השכל, וארץ החוץ של המצוות, שבה דיבור ומעשה מרימים את העולם. מזמור קי״ז אומר לשם מה ההליכה: שאף חלקי עולמך שאין להם שייכות לקדושה, ה״גוים״ של השבוע שלך, יהללו בסופו של דבר. החסד הגובר ניתן כדי שיוכלו. בכ״ף מרחשון המעשה בפועל הוא ללמוד דבר כהלכתו, בהבנה, ואז להכניסו במעשה אחד בחלק היום המצפה לכך פחות מכל.

תמצית

״ארצות החיים״ שבמזמור קט״ז, לשון רבים, הן עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא: תורה, מחשבה, האור היורד; מצוות, דיבור ומעשה, התחתון העולה. מזמור קי״ז, פרקה של תשל״ז, נושא אותו זוג — הגוים המהללים הם העולם העולה, החסד הגובר הוא ההמשכה, וההמשכה ניתנת כטעם לעלי״. תיבתו האחרונה, הללוי׳, היא השירה העשירית, כשיתגלה ״מעשה גדול״ בביאת משיח.

מילון מושגים

דרך הוי'	"ושמרו דרך ה'" (בראשית יח, יט): תורה ומצוות כדרך שעל ידה נמשך השם אל העולם.
צדקה ומשפט	במאמר תרס"ז — עבודה שני' העולה מלמטה, לאחר ירידת דרך הוי'.
המשך תרס"ו	ההמשך הארוך ביותר של אדמו"ר מוהרש"ב, שיש בו שני מאמרי ש"פ וירא, תרס"ו ותרס"ז.
אור חוזר	אור המושב מלמטה למעלה; העבודה העולה, לעומת אור ישר היורד.
ידעתיו — לשון ידיעה / חיבה	אונקלוס קורא ידיעה (רצון העצמי); רש"י קורא חיבה (תענוג העצמי).
רצון העצמי / תענוג העצמי	התענוג למעלה מן הרצון, וגילויו שמור לעתיד.
קו	קו האור הנמשך לתוך החלל לאחר הצמצום; חיצוניותו מהווה עולמות, פנימיותו מגלה.
מל' דא"ס / ת"ת הנעלם	שרשי חיצוניות הקו ופנימיותו: יכולת אין סוף למלוך על זולתו, ופנימיותו הנעלמת.
לאתקנא רזא דשמי'	"לתקן סוד שמו" (זהר): פעולת התורה והמצוות — המשכת שם הוי' אל העולם.
דירה בתחתונים	תאות הקב"ה לדירה בתחתונים (תנחומא; תניא פל"ו), בעולם שאין תחתון למטה ממנו.
סובב וממלא	אור מקיף ואור פנימי; הדירה היא העצמות, שלמעלה משניהם.
אדם הדר בבית חבירו	משל אדמו"ר מוהרש"ב לדירה: הבית נשאר של החבר, והוא דר בו בכל עצמותו.
אתכפיא	כפיית הסטרא אחרא; מצוה הנעשית נגד משיכתו של האדם.
מעשה מלשון כפי'	"מעשה" הנקרא ככפי': התיבה השלישית של הפסוק, "לעשות", והמעשה המגיע בעצמות.
משפט בצדקה	לשפוט את עצמו מן המותרות ולתת את המותר; וכן בכל מצוה.
העלם העצמי	העצמות כפי שהיא נעלמת בעצמה, למעלה מכל גילוי; "המכסה אני" שבפסוק.
מעשה גדול	קידושין מ, ב, דעת רבי טרפון: אמת לעתיד, כשתתגלה מעלת המעשה עצמו.
עלמא דאתכסיא / דאתגליא	העולם המכוסה והעולם הנגלה (בינה ומלכות; לאה ורחל; מחשבה ודיבור): שתי "ארצות החיים".
הקאַפּיטל	פרק התהלים של שנותיו; של אדמו"ר מוהרש"ב — קט"ז בתשל"ו וקי"ז בתשל"ז.
שירה העשירית	שירת הגאולה, שעדיין לא נאמרה; נשמעת בהללו' החותם את מזמור קי"ז.

ההערות כפי שנדפסו — ובדיקתן

כל הערות הדפוס, כלשונן, עם תוצאת הבדיקה. ‡ — שינוי בין הדפוס לעד הדיגיטלי, או מראה מקום לבדיקה. ראשי התיבות הובאו כפי שנדפסו.

מס'	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
*	א	יצא לאור בקונטרס כ"ף מרחשון – תשמ"ז, "לקראת ש"ק פ' וירא, כ"ף מרחשון הבעל"ט, יום הולדת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע . . ערש"ק וירא כ"ף מ"ח ה' תהא זו שנת משיח".	כמובא כמובא; הערת הכוכבית במלוקט: המאמר, שנאמר בתשל"ז, הוגה ויצא לאור בקונטרס כ"ף מרחשון תשמ"ז — מוגה. · Sefer HaMaamarim Bereishis I (kuntres text) lahak.org
1	א	פרשתנו י"ח, י"ז-י"ט.	נבדק נבדק: ספריא, בראשית י"ח, י"ז–י"ט. Sefaria
2	א	הוצאת קה"ת – ע' שצח.	כמובא כמובא (המשך תרס"ו, ד"ה והי' אמר תרס"ז).
3	א	כמובן בפשטות (שלכן לא הוצרך רש"י לפרש הפירוש ד"ללכת בכל דרכיו" (עקב י', יב) – כי זה מובן מעצמו*). וכדמוכח גם ממ"ש (הושע בסופו) כי ישרים דרכי הוי', שקאי על דברי תורה (ב"ב פט, א וברשב"ם שם. שהש"ר פ"א, ב עה"פ ישקני מנשיקות פיהו בסופו), או על מצוות (נזיר כג, א. הוריות י', ב). וראה זהר ח"א וישלח (קעה, ב) "ואינון ארחין ושבילין דאורייתא". ביאוה"ז לאדהאמ"צ שם (יט, ב ואילך) ולהצ"צ (כרך ב ע' תשד ואילך). אוה"ת נ"ך עה"פ הושע שם (ע' תנא ואילך).	נבדק נבדק: הושע יד, י'; נזיר כג, א; הוריות י', ב; זהר ח"א קעה, ב; רשב"ם ב"ב פט, א; שהש"ר א, ב — בספריא. ביאוה"ז ואוה"ת כמובא. Sefaria · Sefaria · Sefaria · Sefaria
*3	א	ומה שפירש רש"י בס"פ עקב (יא, כב) "ללכת בכל דרכיו – הוא רחום ואתה תהא רחום כו" – יש לומר, כי לפני "ללכת בכל דרכיו" דס"פ עקב כתיב "שמור תשמרון את כל המצוה הזאת גו"', דמזה מוכח, שב"ללכת בכל דרכיו" מוסיף עוד ענין. ועד"ז י"ל במ"ש הרמב"ם (הל' דיעות פ"א ה"ה) "ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים . . שנאמר (תבוא כח, ט) והלכת בדרכיו" – כי לפני "והלכת בדרכיו" כתיב "כי תשמור את מצוות ה' אלקיך". והא שלא פירש רש"י בפ' תבוא – יש לומר שסומך על מה שפירש כבר לפנ"ז בס"פ עקב.	נבדק נבדק: רש"י דברים יא, כב; רמב"ם דעות א, ה; דברים י', יב; כח, ט — בספריא. Sefaria · Sefaria
4	א	דצדקה נק' בשם מצוה (סתם) – תניא פל"ז (מח, ב). וכן כל המצוות נקראות בשם צדקה, כדלקמן סעיף ד.	נבדק נבדק: תניא פל"ז (ספריא) — "נקראת בשם מצוה סתם". Sefaria
5	א	בסיומו – ע' תח.	כמובא כמובא.
6	א	נעתק לקמן סעיף ו.	נבדק הערה פנימית.
7	א	ע' סח.	כמובא כמובא; הספרי' מחזיקה את ד"ה כי ידעתיו תרס"ו.
8	א	אונקלוס עה"פ. וגם בתיב"ע עה"פ: ארום גלי קדמי.	נבדק נבדק: אונקלוס בראשית י"ח, י"ט (ספריא) — ארי גלי קדמי. Sefaria

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
9	א	בסיומו – ע׳ עז.	כמובא כמובא.
10	א	אף שאין זה פירוש הפשוט דתיבת ״ידעתיו״, אלא שרש״י מוכרח לפרש כן כי ״אם תפרשהו כתרגומו יודע אני . . אין למען נופל על הלשון״.	נבדק נבדק: רש״י בראשית יח, יט (ספריא) — ״אין למען נופל על הלשון״. Sefaria
11	א	וכמבואר בכ״מ, ד״לעשות צדקה״ הוא הדרך ומבוא שיהי׳ גילוי שם הוי׳ (תו״א בשלח סג, ב. לקו״ת שה״ש מד, ג. ד״ה זכור תרע״ח ס״ע קצ. ד״ה כי ידעתיו תרפ״ו ס״ע קיא. ועוד).	נבדק נבדק: לקו״ת שה״ש מד, ג (ספריית חב״ד); תו״א בשלח ומאמרי תרע״ח/תרפ״ו כמובא. chabadlibrary.org (Likkutei Torah 44c)
12	א	להעיר מסה״מ תרע״ח ע׳ סג, ש״דרך הוי״ הוא כוונת המצוות ו״לעשות צדקה גו״ הוא מעשה המצוות. ובהמשך הענין שם ״כמו שהוא במעשה המצוות לגבי כוונת המצוות כן הוא במצוות לגבי תורה״.	כמובא כמובא.
13	א	ראה תקו״ז תיקון ל׳ (עד, סע״א). הובא בתניא פ״ד. רפכ״ג. ועוד.	נבדק נבדק: תקו״ז עד, א; תניא פ״ד ורפכ״ג (ספריא). Sefaria · Sefaria
14	א	ראה זח״ג קכט, א (באד״ר) ״חד ארחא כו׳ דנהיר לתרי״ג ארחין״. ובלקו״ת ראה כא, ד [ועד״ז בד״ה כי ידעתיו תרכ״ז (ע׳ כו), פר״ת (ע׳ קלט)] שתורה היא ״חד ארחא״ [״אור אחד . . למעלה מבחי׳ התחלקות״], והמצוות (אורות המתחלקים בכלים, שלכל כלי אור בפ״ע) מתחלקים לתרי״ג (תרי״ג ארחין). ולהעיר גם מלקו״ת במדבר יג, א-ב. ובפשטות: התורה – אחת המצוות – תרי״ג.	כמובא כמובא; הלשון ״חד ארחא … לתרי״ג ארחין״ לא אותרה בחיפוש בנוסח הזהר שבספריא.
‡15	א	ועפ״ז מובן ההמשך ד״לעשות צדקה גו״ ל״ושמרו דרך הוי״״. וראה לקמן הערה 43.	נבדק הערה פנימית. ‡ בקונטרס: ראה לקמן הערה 44.
16	ב	סה״מ תרע״ח ע׳ קצג.	כמובא כמובא; מפתח סה״מ תרע״ח (ספריית חב״ד) מאשר את ענין צדקה ומשפט בע׳ קצג.
17	ב	ר״פ וישלח (יט, ב ואילך).	כמובא כמובא.
18	ב	הושע בסופו.	נבדק נבדק: הושע יד, י (ספריא). Sefaria
19	ב	ביאוה״ז להצ״צ וישלח (כרך ב) ע׳ תשד ואילך. אוה״ת נ״ך ס״ע תנג ואילך. שה״ש כרך ב ע׳ תרפ ואילך. המשך ר״ה תש״ו פ״ח ואילך. ועוד.	כמובא כמובא.
20	ג	ע׳ קצ.	כמובא כמובא.
21	ג	ראה תו״א שמות מט, ד ואילך. יתרו סז, ד ואילך. אוה״ת שמות ע׳ רט ואילך. שם כרך ז ע׳ ב׳תפה. כרך ח ס״ע ב׳תתכד ואילך. יתרו ע׳ תתלג ואילך. שם ע׳ תתמד ואילך. ועוד.	כמובא כמובא; הרבי מציין אותם שני מראי מקומות בתו״א (שמות מט, ד; יתרו סז, ד) במאמרי פ׳ החודש תשי״ד ותשי״ט וסוכות תשל״ד.

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
‡22	ג	ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו.	**נבדק** נבדק: תנחומא נשא טז; במדב״ר יג, ו; תניא רפל״ו (ספריא). ‡ הקונטרס מונה רק תנחומא נשא, במדב״ר ותניא; המלוקט מוסיף בחוקותי ג וב״ר ספ״ג. Sefaria · Sefaria · Sefaria.
23	ג	לשון אדה״ז בתניא שם.	**נבדק** נבדק: תניא פל״ו — ״שאין תחתון למטה ממנו״. Sefaria
24	ג	ע׳ קצג. וראה גם אוה״ת שה״ש שם ע׳ תרפ. סה״מ תרס״ב ע׳ שלה.	**כמובא** כמובא; ספרות ההערות שבספרי׳ מביאה את משל ״אדם הדר בבית חבירו״ מד״ה זכור תרע״ח.
25	ג	וי״ל השייכות דענין זה לדרך הוי׳, כי הדרך מקשר גם פינה הנדחת, כנ״ל בפנים. ולהעיר גם מלקו״ת שה״ש מד, ג דענין דרך הוי׳ הוא ״להיות הולך ומתגלה גם למטה בעולם העשי׳ עולם החושך״, די״ל הפירוש שגם אח״כ נשאר ״עולם החושך״*, ואעפ״כ נמשך בו הגילוי דהוי׳.	**נבדק** נבדק: לקו״ת שה״ש מד, ג (ספריית חב״ד) — ״עולם העשי׳ עולם החושך״. chabadlibrary.org (Likkutei Torah 44c)
*25	ג	ראה לקמן הערה 28.	**נבדק** הערה פנימית.
26	ד	ע׳ קצג ואילך.	**כמובא** כמובא.
27	ד	ראה גם ביאוה״ז לאדהאמ״צ שם יט, ג. להצ״צ שם ע׳ תשז. אוה״ת נ״ך ע׳ תנו. ועוד.	**כמובא** כמובא.
28	ד	ומה שנקי ״בית חבירו״ ו״עולם החושך״ (ראה לעיל הערה 25) – יש לומר (וראה לקו״ש חט״ו ע׳ 89 בהערות), כי גם ענין עליית התחתון מלמטלמ״ע, כולל גם העלי׳ שתהי׳ לע״ל (שאז תהי׳ בתכלית השלימות), הוא (לא שאז יתבטל הצמצום, כי אם) שחושך הצמצום גופא יהפך לאור (המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקל. שם ע׳ תתקלב). ומכיון שענין זה (הפיכת החושך לאור) א״א להיות מצד הגדרים ד״אור״ ו״חושך״ ורק בכח העצמות – נמצא, שמצד הגדרים ד״עולם״, יהי׳ גם אז ״תחתון״ – ״בית חבירו״, ״עולם החושך״. ועצ״ע.	**כמובא** כמובא (המשך תער״ב ח״ב ולקו״ש חט״ו).
29	ד	ראה לקו״ת שמע״צ פד, ב. אוה״ת ואתחנן ד״ה ושננתם. ד״ה ויגש תרע״ח (הובא גם בד״ה זכור הנ״ל). וראה לקו״ש ח״ט ע׳ 65. ועוד.	**כמובא** כמובא.
30	ד	תניא פ״ה.	**נבדק** נבדק: תניא פ״ה (ספריא). Sefaria
31	ד	ע״ז יט, א. וראה קידושין לב, סע״א ואילך.	**נבדק** נבדק: ע״ז יט, א; קידושין לב, א (ספריא). Sefaria · Sefaria
32	ד	ד״ה ויגש הנ״ל ע׳ קכא. שם ע׳ קכד ואילך. ד״ה זכור הנ״ל ע׳ קצב. מאמרי אדהאמ״צ ויקרא ח״ב ע׳ תשסא ואילך. סה״מ תרל״ו ח״ב ע׳ רפט. תרצ״ט ע׳ 191. ועוד.	**כמובא** כמובא; הרבי מציין אותם מראי מקומות ל״מעשה מלשון כפי״ בשיחת שופטים תשכ״ז.

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
33	ד	תו״א מקץ לח, ג. מב, ג. לקו״ת שה״ש מד, ג. מאמרי אדהאמ״צ ויקרא ח״ב ס״ע עדרת. וש״נ. ס׳ המאמרים: תרע״ח ד״ה ויגש (ע׳ קכא), ד״ה זכור (ע׳ קצ). וראה גם ד״ה כי ידעתיו תרכ״ז (ע׳ כב. שם ע׳ כד ואילך), פר״ת (ע׳ קלג. שם ע׳ קלז ואילך), תרפ״ו (ע׳ קג. שם ע׳ קיא. קיג). ובכ״מ.	נבדק נבדק: תו״א מקץ לח, ג (ספריית חב״ד) — ״כל המצות נקראות בשם צדקה״; לקו״ת שה״ש מד, ג נבדק. chabadlibrary.org (Torah Ohr 38c)
‡34	ד	ראה גם תו״א בשלח סג, סע״ב. ד״ה נ״ח תרמ״ג ס״ג (ע׳ מו-מז). ד״ה אשר ברא תרפ״ט ס״ד (סה״מ קונטרסים ח״א כג, ב. סה״מ תרפ״ט ע׳ 90). ד״ה ויאמר גו׳ לך תש״ב ס״ד (ע׳ 53). ובכ״מ.	כמובא כמובא; הרבי מציין אותם שלשה מראי מקומות בשיחת סוכות תשי״ט. ‡ הקונטרס משמיט ״סה״מ תרפ״ט ע׳ 90״.
35	ה	קהלת ח, ד.	נבדק נבדק: קהלת ח, ד (ספריא). Sefaria
36	ה	ראה לקו״ת פ׳ ראה כח, ב ״שעכ״ז נמשך בו (אף שלא נזדכך) גילוי אור עליון ממש, כי הוא ית׳ כל יכול״.	נבדק נבדק: לקו״ת ראה כח, ב (ספריית חב״ד). chabadlibrary.org (Likkutei Torah 28b)
37	ה	וכמ״ש בלקו״ת שם, ש״מ״מ אין הגילוי אור מתייחד כ״כ עם הכלי״.	נבדק נבדק: לקו״ת ראה כח, ב — ״אין הגילוי אור מתייחד כ״כ עם הכלי״. chabadlibrary.org (Likkutei Torah 28b)
38	ה	כ״מ בד״ה זכור תרע״ח (ע׳ קצד). ובפרט מזה שמציין שם לד״ה ויגש תרע״ח – עיי״ש ע׳ קכד.	כמובא כמובא.
39	ה	קידושין מ, ב.	נבדק נבדק: קידושין מ, ב (ספריא) — ״נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול״. Sefaria
‡40	ה	כ״ה הלשון (העלם העצמי) בד״ה ויגש הנ״ל ע׳ קכה.	כמובא כמובא. ‡ המספר חוזר בסעיף ו׳; הקונטרס מדפיס את ההערה שנית כהערה 43 ומזיז את הבאות באחת.
‡41	ה	ד״ה ויגש הנ״ל ע׳ קכד.	כמובא כמובא. ‡ המספר חוזר בסעיף ו׳.
‡42	ו	להעיר שהקביעות דיום ההולדת (כ׳ מרחשון) בשנת תרס״ו היתה בש״ק פ׳ וירא אליו הוי׳ – גילוי מלמעלה*, והקביעות דיום ההולדת בשנת תרס״ז היתה ביום ה׳ פ׳ חיי שרה** – כמה ימים דעבודה כמו שהיא לאחרי הגילוי מלמעלה (ראה הערה הבאה) ד״וירא אליו הוי״. ולהעיר גם מזה שבכל השנים (משנת תרנ״ד עד שנת תרע״ו) הי׳ אדמו״ר נ״ע בעל יום ההולדת בליובאַוויטש, מלבד בשנת תרס״ז שהי׳ אז בחו״ל, בוירצבורג (״התמים״ חוברת ג ע׳ לא-לב). ואולי יש לומר, שגם ענין זה (שהי׳ אז בחוץ מליובאַוויטש) שייך לעבודת הבירורים, בירור והעלאת התחתון.	נבדק נבדק: הלוח — כ׳ מרחשון תרס״ו שבת (וירא), תרס״ז יום ה׳ (חיי שרה). ״התמים״ כמובא. ‡ בקונטרס: ״(ראה לקמן הערה 44)״. hebcal (20 Cheshvan 5666)
*42	ו	ולהעיר מהשייכות המיוחדת דבעל יום ההולדת ל״וירא״, שעוד בהיותו ילד השתוקק לזה ועד לבכי׳ (״היום יום״ ט׳ חשון. וראה לקו״ש חט״ו ע׳ 129 ואילך. וש״נ).	נבדק נבדק: היום יום ט׳ חשון ולקו״ש חט״ו ע׳ 129 (ספריית חב״ד). Likkutei Sichos vol. 15

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
**42	ו	להעיר שקביעות דכ׳ מרחשון (שהוא כמו הקביעות דיום א׳ דראש השנה) יכול להיות בד׳ ימים; ביום הש״ק פ׳ וירא, ביום ב׳, ביום ג׳ או ביום ה׳ (דפ׳ חיי שרה), וכשהקביעות דכ׳ מ״ח הוא ביום ה׳ – הוא ריבוי הכי גדול בימי העבודה שלאחרי הגילוי ד״וירא״.	נבדק נבדק: כלל הלוח — כ׳ מרחשון חל תמיד ביום של א׳ דר״ה.
‡43	ו	כי בכדי שיהי׳ בירור והעלאת התחתון (בשלימות) צ״ל תחילה ההמשכה והגילוי מלמעלה (וע״ד תלמוד שמביא לידי מעשה – ראה ד״ה ויגש שם ע׳ קכד). ועפ״ז תובן השייכות ד״לעשות צדקה גו״ ל״ושמרו דרך הוי״ גם להפירוש שבהמאמר דשנת תרס״ז.	נבדק נבדק: קידושין מ, ב — ״תלמוד שמביא לידי מעשה״; ד״ה ויגש כמובא. ‡ בקונטרס: הערה 44. Sefaria
‡44	ו	פרש״י עה״פ.	נבדק נבדק: רש״י בראשית יח, יז — ״בתמיה״. ‡ בקונטרס: 45. Sefaria
‡45	ו	ד״ה כי ידעתיו תרס״ו ס״ע עו.	כמובא כמובא. ‡ בקונטרס: 46.
‡46	ו	וכמבואר שם (ד״ה וה׳ אמר תרס״ז בסופו) בענין ואברהם היו יהי׳ לגוי גדול ועצום גו׳.	כמובא כמובא. ‡ בקונטרס: 47.
‡47	ו	וראה תניא רפי״ז.	נבדק נבדק: תניא רפי״ז (ספריא). ‡ בקונטרס: 48. Sefaria
‡48	ו	ראה תנחומא לך לך ט. ב״ר פ״מ, ו. רמב״ן עה״פ לך לך יב, ו. וראה שם יב, יו״ד. תולדות כו, א. וישלח לב, ד.	נבדק נבדק: תנחומא לך לך ט; ב״ר מ, ו; רמב״ן יב, ו (ספריא). ‡ בקונטרס: 49. Sefaria · Sefaria · Sefaria
‡49	ז	כן הוא לשון הצ״צ בכ״מ (ולדוגמא: אוה״ת נ״ך כרך ב׳ ס״ע א׳יא).	כמובא כמובא. ‡ בקונטרס: 50.
‡50	ז	כידוע המנהג לומר הקאַפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו – מכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר, נדפס בקובץ מכתבים ע״ד אמירת תהלים. אגרות-קודש כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ ח״י ס״ע נג. וענין זה שייך גם לאחר ההסתלקות – כמפורש ברשימה שבהערה הבאה. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 103 ואילך. ח״כ ע׳ 400 ואילך. סה״מ י״א ניסן ע׳ 1 ואילך. ועוד.	כמובא נבדק: רשימת כ״ק מו״ח תש״ה (ספריית חב״ד); המכתב כמובא. ‡ בקונטרס: 51.
‡51	ז	להעיר מרשימת כ״ק מו״ח אדמו״ר מכ׳ מ״ח תש״ה (נדפסה בהוספות לסה״מ פר״ת ע׳ שנז), ש״כל אחד מכ״ק רבותינו . . יאמר דרוש ע״פ דקאַפיטל פ״ד״ – דמזה מוכח, שגם הקאַפיטל דשנה העברה שייך ליום ההולדת.	נבדק נבדק: הרשימה (ספריית חב״ד) — ״יאמר דרוש ע״פ דקאַפיטל פ״ד״; תש״ה — שנתו הפ״ד של אדמו״ר מוהרש״ב. ‡ בקונטרס: 52. chabad.org (Igros Kodesh vol. 5)
‡52	ז	פסוק ט.	נבדק נבדק: תהלים קטז, ט (ספריא). ‡ בקונטרס: 53. Sefaria
‡53	ז	ויצא כב, ד. וראה גם אוה״ת שם רטז, סע״ב ואילך.	נבדק נבדק: תו״א ויצא (ספריית חב״ד) — ב׳ ארצות, לאה ורחל. ‡ בקונטרס: 54. chabad.org (Torah Ohr, Vayeishev)

מס׳	סעיף	כפי שנדפס	בדיקה
‡54	ז	ד״אם אינו מבין הפירוש, אינו נחשב לימוד כלל״ (הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ב הי״ג. שו״ע אדה״ז או״ח ס״נ ס״ב). בהל׳ ת״ת שם הי״ב ״וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה י״ח מצות ולמדתם אותם וכמ״ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו וגו״. אבל: (א) זהו בנוגע מצות ת״ת, ש״אינו יוצא בלימוד זה י״ח מצות ולמדתם אותם״ (ולא לעצם הענין דלימוד התורה (וכמו שמדגיש בהלכה זו עצמה ש״אינו יוצא בלימוד זה״). משא״כ כשאינו מבין ״אינו נחשב לימוד כלל״). (ב) גם בנוגע למצות ת״ת – מדייק אדה״ז ש״אינו יוצא י״ח מצות ולמדתם אותם״, שהיא ״כמ״ש לא ימוש גו׳ מפיך״, משא״כ מצות ״והגית״ שלאח״ז י״ל שיוצא גם בלימוד זה – ראה בארוכה ליקוט פירושים וכו׳ לאגה״ת פ״א ע׳ סה הערה 83.	נבדק נבדק: שו״ע אדה״ז או״ח ס״נ ס״ב (ספריא); הל׳ ת״ת כמובא. ‡ בקונטרס: 55. Sefaria
‡55	ח	– תשל״ז: תהלים קיז (א-ב) – כל הקאַפּיטל.	נבדק נבדק: תהלים קיז (ספריא); תשל״ז — שנתו הקי״ז של אדמו״ר מוהרש״ב. ‡ בקונטרס: 56. Sefaria
‡56	ח	ובפרט לפמ״ש ברשימות הצ״צ לתהלים שם (יהל אור ע׳ תמז) שפסוק זה נאמר על ״אז אהפוך אל עמים שפה ברורה״ שיהי׳ לע״ל (צפני׳ ג, ט), שאז יהי׳ שלימות הבירור – אהפוך אל עמים, אתהפכא.	נבדק נבדק: צפני׳ ג, ט (ספריא); יהל אור כמובא. ‡ בקונטרס: 57. Sefaria
‡57	ח	הל׳ יסוה״ת פ״א ה״א.	נבדק נבדק: רמב״ם יסוה״ת א, א (ספריא). ‡ בקונטרס: 58. Sefaria
‡58	ח	שם ה״ד. וראה ד״ה הללו את הוי׳ תשל״א (לעיל ע׳ קפז), דכוונת הרמב״ם במ״ש ״הוא שהנביא אומר״ י״ל שהיא להדגיש שזהו אמת נעלה כזה שא״א לידע כלל בשכל רק ״שהנביא אומר״. ויש לומר, דזהו גם מה שהרמב״ם ממשיך ״והוא שהתורה אומרת כו׳״, דיש דרגא באמת נעלית יותר שאינה מתגלית גם בנבואה, אלא ״שהתורה אומרת״.	נבדק נבדק: רמב״ם יסוה״ת א, ד (ספריא); ד״ה הללו תשל״א (ספריית חב״ד). ‡ בקונטרס: ״[סה״מ סוכות-שמח״ת ע׳ קכו]״; מספרה 59. Sefaria · lahak.org (Hallelu 5731)
‡59	ח	ירמי׳ י׳, י׳.	נבדק נבדק: ירמי׳ י׳, י (ספריא). ‡ בקונטרס: 60. Sefaria
‡60	ח	ראה לעיל סעיף ו ובהערה 43.	נבדק הערה פנימית. ‡ בקונטרס: ״ובהערה 44״; מספרה 61.
‡61	ח	מכילתא עה״פ בשלח טו, א. תנחומא בשלח יו״ד. תרגום שה״ש בתחלתו. וראה אוה״ת שה״ש בתחלתו.	נבדק נבדק: מכילתא בשלח שירה א; תנחומא בשלח י (ספריא). תרגום שה״ש ואוה״ת כמובא. ‡ בקונטרס: 62. Sefaria · Sefaria · Sefaria

מרשם בדיקת המקורות

40 מתוך 66 ההערות נפתחו ונבדקו במקורן; השאר הובאו כפי שנדפסו, וכמה מהן מאושרות על ידי ציוני הרבי עצמו במקומות אחרים. גם מקורות הביאור המשולב והעיונים נבדקו באותו אופן.

מקורות הביאור שנבדקו

ענין	היכן נבדק	
The maamar was said on Shabbos Vayeira 20 Cheshvan 5737 and edited for the kuntres of 20 Cheshvan 5747; the kuntres title page marks it מוגה.	Sefer HaMaamarim Bereishis I (torasmoshiach.com): the kuntres foreword and closing note; Melukat asterisk note.	קישור
20 Cheshvan 5787 is Shabbos Parshas Vayeira (31 Oct 2026), the same kevius as 5737 (13 Nov 1976).	hebcal converter and Shabbat API, both years.	קישור
Hemshech 5666 treats the verse twice: d"h Ki Yedaativ (Vayeira 5666) and d"h VaHashem Amar (Vayeira 5667).	Hemshech 5666 (Library): the Onkelos/Rashi discussion of כי ידעתיו; the Rebbe Maharash's index entry listing המשך תרס"ו ע' סח, עז, תח for the verse.	
Onkelos renders ידעתיו as ארי גלי קדמי (knowledge); Rashi reads it as חיבה, because otherwise למען does not fit.	Sefaria: Onkelos and Rashi on Genesis 18:19.	קישור
The Mitteler Rebbe's road image: a road is a go-between joining two places that are far apart.	Biurei HaZohar as cited; the image is reproduced in the maamar's own words (§2) and in the Tzemach Tzedek's Ohr HaTorah on "דרך הוי'" (Library).	
Likkutei Torah: the way of G-d is for Havayah to go and be revealed even in Asiyah, the world of darkness; and all the mitzvos are called tzedakah.	Library: Likkutei Torah Shir HaShirim 44c; Torah Ohr Mikeitz 38c.	קישור
Tanya ch. 36: G-d desired a dwelling in the lowest worlds, in the lowest of which there is no lower.	Sefaria: Tanya ch. 36; Tanchuma Naso 16; Bamidbar Rabbah 13:6.	קישור
The Rebbe Rashab's image of a man living in a friend's house: the house stays the friend's, yet he lives there with his whole self.	D"h Zachor 5678 as cited; quoted as the Rebbe Rashab's in the haaros literature (Library).	
Kiddushin 40b: Rabbi Tarfon said deed is greater; all answered that study is greater because it leads to deed.	Sefaria: Kiddushin 40b.	קישור
Likkutei Torah Re'eh: a light can be drawn into a vessel that was not refined, for He is all-capable, but then the light does not unite with the vessel.	Library: Likkutei Torah Re'eh 28b.	קישור

The custom of saying the Tehillim chapter of one's age, from a letter of the Frierdiker Rebbe; 5736 = ch. 116, 5737 = ch. 117 for the Rebbe Rashab (born 5621).	Library: the Rebbe's repeated citation of the letter; arithmetic from 5621.	
The Frierdiker Rebbe's record of 20 Cheshvan 5705: each of the Rebbeim would say a discourse on a verse of chapter 84.	Library: Igros Kodesh vol. 5 letter 1237; Likkutei Sichos vol. 10 p. 207.	קישור
HaYom Yom 9 Cheshvan: the Rebbe Rashab wept as a small child that G-d appeared to Avraham and not to us.	Library: HaYom Yom 9 Cheshvan; Likkutei Sichos vol. 15 p. 129.	קישור
Rambam, Yesodei HaTorah 1:1 and 1:4: all that exists exists only from the truth of His existence; 'as the prophet says, and the L-rd G-d is true.'	Sefaria: Mishneh Torah, Foundations of the Torah 1:1–4.	קישור
Ten songs, the tenth in the future.	Sefaria: Mechilta Shirah 1; Tanchuma Beshalach 10; Targum Shir HaShirim 1:1.	קישור

עדי המאמר

עד	שימוש	
Primary: Sefer HaMaamarim Melukat (parsha-arranged printing), digital text; footnotes 1–61 + asterisk + inner sub-notes; begins on printed page רנה.	chabadlibrary.org/books/1500360037 (page רנה: / 1500360308); chabad.org/torah-texts/3140395; lahak.org aid/3043753.	קישור
Second: the kuntres of 20 Cheshvan 5747 as reproduced in Sefer HaMaamarim Bereishis vol. 1 (marked מוגה), footnotes 1–62.	torasmoshiach.com — section מז of the volume.	קישור
Not merged: the unedited hanachah of the same maamar (Sefer HaMaamarim Bereishis vol. 1, addendum א).	torasmoshiach.com — הוספה א; a distinct record of what was said, cited only where it corroborates.	קישור
Readings opened on Sefaria and in the OpenChassidus library (October 2026).	See the apparatus and the register above.	

דפוסים נוספים

המאמר נאמר בש"פ וירא תשל"ז ויצא לאור, מוגה, בקונטרס כ"ף מרחשון תשמ"ז (קה"ת, עש"ק וירא תשמ"ז), ואחר כך בספר המאמרים מלוקט ח"א ע' רה ואילך. המלוקט הנוכחי, המסודר לפי פרשיות, מביאו מעמ' רנה, וספר המאמרים בראשית ח"א (ע' רכ ואילך) מדפיס את הקונטרס במספור ההערות המקורי. קיימת גם הנחה בלתי מוגה של המאמר כפי שנאמר בתשל"ז; היא עד נפרד ולא שימשה לנוסח.

שיטת העבודה

Reshimu בונה מערכות פיקוח לסוכני בינה מלאכותית (”ארבעת השערים”), כך שכל פלט ניתן לייחוס לכוונה אנושית מקורית; **Atzmut OS** הוא שכבת הביקורת וההסלמה שלה. אותה משמעת הונהגה במהדורה זו.

לשון המאמר הועתקה שורה אחר שורה מצילומי הדפוס ולא נכתבה מן הזכרון, נבדקה מילה במילה מול עד דיגיטלי שני, וכל מראה מקום נבדק במקורו בספריא ובספריית OpenChassidus. שני העדים מובאים זה לצד זה ולא עורבבו. כל הערה הובאה כפי שנדפסה וסומנה ”נבדק” או ”כמובא”; דבר שלא נבדק לא הוצג כבדוק. הביאור מובדל מלשון המאמר באותיות: המודגש — לשון המאמר; הקל — ביאור. ונבדק בתוכנה שהסרת הביאור מחזירה את לשון המאמר בדיוק.

קולופון

OpenChassidus · מהדורה עברית מבוארת · ד״ה והי אמר המכסה אני מאברהם, ש״פ וירא, כ״ף מרחשון ה׳תשל״ז. הנוסח: ספר המאמרים מלוקט בנוסח הדיגיטלי (chabadlibrary.org/books/1500360037; מעמ׳ רנה), ההערות 1–61, הערת הכוכבית והערות הפנים כפי שנדפסו. עד שני: הקונטרס תשמ״ז כפי שנדפס בספר המאמרים בראשית ח״א (torasmoshiach.com). הביאור, העיונים, הטבלאות ועניני העבודה — מאת המהדיר, ואין להם סמכות משל עצמם.

Prepared by Shimon Rosenberg · shimon@reshimu.ai · OpenChassidus · reshimu.ai